

Technologie, vader van de gedachte?

Over de gevaren van technologische ontwikkelingen voor onze cultuur
in: Stoeien met technologie/De grilligheid van technologie-ontwikkeling
document

Auteur: Ton Gloudemans

Datum: 11 Juni 2003

Wanneer we aan technologie denken, denken we aan vooruitgang. Sneller. Goedkoper. Meer. Beter. Maar zijn nieuwe technologische ontwikkelingen altijd vooruitgang? In zijn boek *Technopology* waarschuwt Neil Postman ervoor niet uitsluitend te denken in termen van mogelijkheden van technologische ontwikkelingen, maar ook na te denken over het gevaar dat deze opleveren voor onze cultuur.

De legende van uitvinder god Theuth en koning Thamus

Neil Postman begint zijn boek met een legende uit Phaedrus van Plato. In deze legende laat de god Theuth vol enthousiasme zijn uitvindingen zien aan Thamus, koning van Egypte: rekenkunde, geometrie, astronomie en het schrift. Over het schrift zegt Theuth het volgende: "Dit is een mijlpaal, mijn koning, die zowel de wijsheid als het geheugen van de Egyptenaren zal verbeteren. Ik heb het juiste recept gevonden voor herinnering en wijsheid." Koning Thamus gaf hem het volgende antwoord: "Theuth, uitvinder der uitvinders, de ontdekker van een kunst is niet de beste beoordelaar wanneer het gaat om het goede of het slechte dat voortkomt uit het praktiseren ervan. Je hebt je als de vader van het schrift uit liefde voor je vinding dingen er aan toegekend die tegengesteld zijn aan de werkelijke functie. Degenen die het schrift zullen gebruiken, zullen stoppen hun geheugen te oefenen en vergeetachtig worden, omdat ze zullen vertrouwen op letters en niet op zichzelf. En wat wijsheid betreft: je leerlingen zullen grote hoeveelheden informatie ontvangen, zonder gedegen instructie, en als gevolg daarvan heel geleerd lijken, maar in werkelijkheid tamelijk onwetend zijn. En omdat ze schijnwijsheid aanzien voor echte wijsheid zullen ze een gevaar zijn voor de maatschappij."

Van het schrift tot het sms-je

De legende van Theuth en Thamus gaat over meer dan het schrift, hij gaat over technologie: over de vraag of nieuwe manieren om feiten, waarnemingen, ideeën en gedachten vast te leggen, terug te halen en er over te communiceren de samenleving vooruit helpen of juist te gronde richten. Je kunt de legende eenvoudig actualiseren door in plaats van 'het schrift', 'de computer' in te vullen of 'het internet' of 'de mobiele telefoon'. We zitten midden in de informatierevolutie. Deze revolutie begon in de 19e eeuw met de uitvinding van de telegraaf in 1834 door Samuel F.B. Morse en de telefoon in 1876 door Alexander Graham Bell. Voor het eerst in de geschiedenis was het mogelijk boodschappen uit te wisselen over een lange afstand zonder enige vertraging. De informatierevolutie heeft talrijke technologieën voortgebracht die erop gericht zijn elke vorm van menselijke communicatie vast te leggen en te distribueren, met en zonder tussenkomst van een fysieke drager: grammfoon, radio, (satelliet-)televisie, video, mobiele telefonie, cd, cd-rom, dvd, e-mail, world wide web, enzovoort. De meeste van deze techieken zijn zo goedkoop dat vrijwel iedereen erover kan beschikken.

Koning Thamus zag uitsluitend de negatieve kanten van de voor hem nieuwe technologie van het schrift. Hij had geen ongelijk: het geheugen wordt door het gebruik van het schrift minder

getraind en boekenwijsheid is zeker geen garantie voor ware kennis, maar zijn standpunt is wel erg eenzijdig. Je moet je ogen wel heel krampachtig sluiten om niet te zien hoe het schrift de mensheid op vrijwel elk denkbaar terrein vooruit heeft gebracht. Koning Thamus had onmogelijk alle gevolgen kunnen voorzien, maar hij had er op z'n minst open voor kunnen staan.

Twee kanten van technologie: winst en verlies

Iedere technologie schrijft Neil Postman heeft twee kanten: hij schept nieuwe mogelijkheden, maar is tegelijkertijd een bedreiging voor het bestaande. Nieuwe technologie verandert de taal: introduceert nieuwe woorden ('software', 'e-mail', 'sms-je') en geeft oude woorden een nieuwe betekenis ('informatie', 'nieuws', 'publieke opinie')? Nieuwe technologie verandert de manier waarop we naar de werkelijkheid kijken. Een timmerman ziet overal spijkers, een fotograaf overal plaatjes en een ict-er overal data. Nieuwe technologie vecht om aandacht, tijd en geld en probeert oude technologieën te verdringen. Fotografie versus schilderkunst. Televisie versus het geschreven woord. E-mail versus de geschreven brief. Gutenbergs uitvinding van de boekdrukkunst in 1454 werkte door tot in alle maatschappelijke instituties en structuren. Kennis, informatie en literatuur waren niet langer voorbehouden aan een kleine maatschappelijke elite, maar kwam ter beschikking van grote groepen mensen. Iets soortgelijks zien we op dit moment gebeuren met internet. Het internet verspreidt informatie in woord, beeld en geluid binnen luttele seconden over de hele wereld. De gevolgen daarvan beginnen zich nog maar net af te tekenen. Technologie beïnvloedt waarover we denken en waarmee, met welke symbooltaal we denken. Technologie is dus niet iets 'neutraals', waarmee je goede of slechte dingen kunt doen. Een nieuwe technologie verandert alles.